

การส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้า: ถอดบทเรียนจากการทำงาน
กับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ

Promoting E-cigarette Literacy: Lessons Learned from
Working with Non-formal Education Learners

Received 28 February 2026

Revised 4 April 2026

Accepted 8 April 2026

เมธชนนท์ ประจวบลาภ¹

Metchanon Prajuablap²

เจษฎากร อังกุลพัฒนาสุข^{3*}

Jasadakorn Angkulpattanasuk^{4*}

เมทินี คงเหลือ⁵

Methinee Konghlue⁶

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังเผชิญสถานการณ์การแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบ อันมีสาเหตุมาจากกลยุทธ์ทางการตลาดของอุตสาหกรรมยาสูบ และข้อจำกัดในการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าให้กับผู้เรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย บทความฉบับนี้ จึงมีเป้าหมายนำเสนอบทเรียนการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับ

¹ ผู้อำนวยการ, สำนักวิชาการและพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อสุขภาวะ สถาบันยุวทัศน์ประเทศไทย กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: edu.ynet@gmail.com

² Director, Office of Academic and Learning Development for Well-being, Thailand Youth Institute, Bangkok, Thailand.

³ ผู้อำนวยการ (เฉพาะด้านวิชาการ), สำนักวิชาการและพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อสุขภาวะ สถาบันยุวทัศน์ประเทศไทย กรุงเทพฯ ประเทศไทย

⁴ Director (Academic Affairs), Office of Academic and Learning Development for Well-being, Thailand Youth Institute, Bangkok, Thailand.

⁵ นักวิชาการอิสระ, สำนักวิชาการและพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อสุขภาวะ สถาบันยุวทัศน์ประเทศไทย กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: matinee7429@gmail.com

⁶ Independent Scholar, Office of Academic and Learning Development for Well-being, Thailand Youth Institute, Bangkok, Thailand.

*Corresponding author, E-mail: jk1311jr@gmail.com

ผู้เรียนการศึกษานอกระบบ พร้อมทั้งเสนอรูปแบบการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าให้ผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติระหว่างการดำเนินงานและภายหลังการดำเนินงาน และการทบทวนการทำงาน ผลการถอดบทเรียน พบว่า การส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ (1) รู้จักกลุ่มเป้าหมาย (2) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นฐาน และ (3) สะท้อนผลการเรียนรู้ โดยมีปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ คือ การมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบ และเข้าใจแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ หรือ R-E-R Model ได้แก่ (1) Recognize (รู้เขา) การทำความเข้าใจและรู้จักประสบการณ์เดิมของผู้เรียน (2) Experience (รู้เรา) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ส่งเสริมการรู้เท่าทันกับผู้เรียนด้วยการใช้ประสบการณ์เป็นฐาน และ (3) Reflect (รู้จักจริง) การประเมินผลการเรียนรู้และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จริง

คำสำคัญ: การรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้า, การศึกษานอกระบบ, การถอดบทเรียน

Abstract

Thailand is currently facing an epidemic of e-cigarette use among children and youth, particularly in the group of learners receiving non-formal education (NFE). This situation is largely attributed to the marketing strategies employed by the tobacco industry and the limitations in effectively promoting e-cigarette literacy among a diverse group of learners. Therefore, this article aims to present lessons learned from promoting e-cigarette literacy for NFE learners and propose a model for promoting e-cigarette

literacy to learners. This is achieved through an action learning process during and after implementation, and after-action review (AAR). The lessons learned analysis reveals that the promotion of e-cigarette literacy for NFE learners consists of three sequential steps: (1) Recognizing the target group; (2) Promoting experience-based learning, and (3) Reflecting on the learning outcomes. The key factors and conditions for success include collaboration with NFE network partners and a deep understanding of the learners' motivation for learning. The lessons derived from the implementation can, however, be developed into an experiential learning promotion model for e-cigarette literacy among NFE learners, known as the R-E-R Model, which stands for (1) Recognize: Understanding and familiarizing with the learners' prior experiences. (2) Experience: Collaborative learning between the learning facilitator and the learners, using experience as the basis. (3) Reflect: Evaluating the learning outcomes and the practical application of knowledge.

Keywords: E-cigarette literacy, Non-formal education, Lessons learned

บทนำ

การแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้าในกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาในประเทศไทยเริ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลมาจากการทำกลยุทธ์การตลาดมุ่งเป้าไปยังเด็ก เยาวชน นักเรียน และนักศึกษา ทั้งการสร้างวาทกรรมว่าบุหรี่ไฟฟ้าไม่มีนิโคติน ปลอดภัยกว่าบุหรี่มวนและช่วยให้เลิกบุหรี่มวน รวมถึงสร้างผลิตภัณฑ์ (Product) ที่ดูเป็นมิตรกับผู้ใช้ (Friendly user) เช่น ขนาดเล็กพกพาง่าย หรือเป็นตัวตุ๊กตา (Art toy) จากการรุดันชื่อดังเรื่องต่างๆ (สถาบันยุวทัศน์

แห่งประเทศไทย, 2567) ตลอดจนขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับ ผู้ลักลอบจำหน่าย (กรมควบคุมโรค, 2567) โดยข้อเท็จจริง บุหรี่ไฟฟ้าจัดเป็น ผลิตภัณฑ์ยาสูบชนิดหนึ่งที่ใช้ส่งมอบนิโคตินให้กับผู้สูบ รายงานทางการแพทย์ และสาธารณสุข พบว่า บุหรี่ไฟฟ้าส่งผลกระทบต่อผู้สูบบางราย ได้แก่ ระบบทางเดินหายใจ ระบบหลอดเลือดและหัวใจ ระบบประสาทและสมอง และระบบทางเดินอาหาร (สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี, 2568) อีกทั้งในมิติเศรษฐกิจ พบว่า นักเรียนและนักศึกษา มีรายจ่ายจากการสูบบุหรี่ไฟฟ้าสูงถึง 518.46 บาท/สัปดาห์ หรือประมาณ 2,073.84 บาท/เดือน ซึ่งร้อยละ 54.5 ของจำนวนที่มาจากเงินในการซื้อบุหรี่ไฟฟ้าเป็นเงินจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง (พลอยชนก แส่นอาทิตย์ และธนภัทร แสงนภาภาศ, 2567) ปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพจากการบริโภคบุหรี่ไฟฟ้า จึงเป็นการบั่นทอนสุขภาพของนักเรียนและนักศึกษา และส่งผลกระทบต่อการผลิตและพัฒนาสมรรถนะกำลังคนของประเทศในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานภาคการศึกษาและสาธารณสุขพยายามร่วมมือขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อยกระดับการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าให้กับนักเรียนและนักศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนและนักศึกษาเข้าใจและตระหนักถึงอันตรายจากการใช้บุหรี่ไฟฟ้า นำไปสู่การปฏิเสธหรือลด ละ เลิก บุหรี่ไฟฟ้า แต่อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของการขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า คือ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายนักเรียนและนักศึกษาให้ครบทุกกลุ่ม โดยเฉพาะนักเรียนและนักศึกษาที่อยู่ในความดูแลของการศึกษานอกระบบ เนื่องจากผู้เรียนการศึกษานอกระบบมักมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากผู้เรียนในระบบการศึกษาทั้งด้านประสบการณ์ วิถีชีวิต และการกำกับตนเอง รวมไปถึงการจัดการศึกษานอกระบบมีขอบเขตกลุ่มเป้าหมายกว้าง ทั้งผู้เรียนขาดโอกาสทางการศึกษา ผู้เรียนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เรือนจำ ทัณฑสถาน พระสงฆ์ กลุ่มทหารเกณฑ์ และกลุ่มเป้าหมายพิเศษ เป็นต้น (ธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์, 2566; เมธชนนท์ ประจวบลาภ และคณะ,

2566) ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายนี้ ส่งผลให้การขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อยกระดับการรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้าให้กับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ มีข้อจำกัด ทั้งด้านการบริหารจัดการ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายสะท้อนได้จากผลการวิจัย ที่พบว่า ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นมุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องผลิตภัณฑ์ยาสูบเฉพาะผู้เรียนในระบบโรงเรียนเป็นหลัก เป็นผลทำให้กลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบมีระดับความรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบน้อยกว่าผู้เรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียน และอัตราการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ สูงกว่าผู้เรียนในระบบโรงเรียนถึงสองเท่า (เมธชนนท์ ประจวบลาภ และคณะ, 2566)

บทความฉบับนี้ จึงมีเป้าหมาย (1) นำเสนอบทเรียนการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ พร้อมทั้ง (2) เสนอรูปแบบการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้าให้ผู้เรียนการศึกษานอกระบบ โดยผู้เขียนสังเคราะห์ขึ้นจากการผสมผสานระหว่างประสบการณ์การดำเนินงานส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้าให้กับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบรอบรู้ปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพสถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ร่วมกับ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขต/ระดับอำเภอ และศูนย์การเรียนรู้ ตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ผสมกับแนวคิดและทฤษฎีทางการศึกษานอกระบบ โดยผู้เขียนเห็นว่า บทความจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจทำงานร่วมกับกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ซึ่งจะช่วยให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทเฉพาะของผู้เรียนการศึกษานอกระบบมากขึ้น และนำไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้หรือจัดการศึกษาในเนื้อหาอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่อไป

เนื้อหาภายในบทความนี้ ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ (1) การศึกษานอกระบบ: ชั้นเรียนที่มีความหลากหลาย นำเสนอให้ผู้ผู้อ่านเข้าใจมโนทัศน์ของ

การศึกษานอกระบบ รวมถึงเข้าใจลักษณะของผู้เรียนที่มีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (2) บทเรียนการทำงานกับกลุ่มการศึกษานอกระบบ นำเสนอเนื้อหาและกระบวนการทำงานและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบ อันเป็นหัวใจสำคัญของบทความฉบับนี้ (3) องค์ความรู้ใหม่ เป็นผลผลิตอันเกิดจากการสังเคราะห์กระบวนการการทำงาน คือ R-E-R Model (4) บทสรุป และ (5) ข้อเสนอแนะเพื่อการขยายผล ซึ่งเป็นการนำเสนอบทสรุปของบทความและข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

การศึกษานอกระบบ: ชั้นเรียนที่มีความหลากหลาย

หากกล่าวถึงการศึกษาในระบบ ภาพแทนของการศึกษาในระบบ ก็อาจเป็นโรงเรียนหรือชั้นเรียนที่ประกอบไปด้วย กระดานดำ ครูยืนสอนหน้าชั้นเรียน และนักเรียนที่กำลังนั่งอยู่ที่โต๊ะเรียน โดยมีหลักสูตร วิธีการสอน และการประเมินผลที่ค่อนข้างเข้มงวดและตายตัว แต่สำหรับการศึกษาอกระบบ ซึ่งเป็นอีกรูปแบบการจัดการศึกษาหนึ่งตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบ พิจารณาได้จากนิยามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ กล่าวว่า การศึกษานอกระบบนั้น เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542) ฉะนั้น กิจกรรมทางการศึกษานอกระบบ จึงไม่ได้มีเพียงครูยืนหน้าชั้นเรียน ผู้เรียนนั่งฟังในสถานศึกษาอย่างเดียว แต่มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเรียนด้วยตนเอง เรียนจากสื่อทางไกล กระบวนการกลุ่มเรียนตอนเย็นหรือวันหยุด เรียนที่บ้าน ศูนย์การเรียน หรือสถานที่ที่ผู้เรียนและ

ผู้สอนนัดพบกัน เช่น วัด ชุมชน เป็นต้น (ศุภชัยวิจิตรและพัฒนาด้านเด็กและเยาวชน, 2564)

อีกความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนของการศึกษานอกระบบ คือ “กลุ่มเป้าหมายในการให้บริการ” เนื่องจากผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบมีความหลากหลายมาก เช่น ในชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาจประกอบด้วยผู้เรียนวัยตามเกณฑ์ ผู้ประกอบอาชีพ พระสงฆ์ นักบวช ทหารกองประจำการ หรือผู้สูงอายุ และเป้าหมายในการให้บริการกว้างขวางไม่จำกัดแค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ตั้งแต่ บุคคลทั่วไป แรงงาน พระสงฆ์ ทหารกองประจำการ เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมไปถึงผู้รับโทษตามกฎหมายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เป็นต้น

ขณะที่ แนวคิดและความเชื่อที่ใช้เป็นต้นทุนในการพัฒนาหลักสูตรหรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบเช่นกัน โดยการศึกษานอกระบบ นิยมใช้แนวคิดศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Malcolm S. Knowles ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานต่อผู้เรียน 4 ประการ คือ (1) มโนทัศน์ต่อผู้เรียน มองว่าผู้เรียนเป็นผู้พึ่งพาตนเอง นำตนเองตัดสินใจด้วยตนเองเป็นหลัก และหลีกเลี่ยงหรือต่อต้านสถานการณ์ที่ทำให้รู้สึกว่าถูกปฏิบัติเหมือนเป็นเด็ก เช่น บอกให้ทำสิ่งนั้นและอย่าทำสิ่งนี้ เป็นต้น (2) ประสบการณ์ของผู้เรียน มองว่าประสบการณ์ที่ผู้เรียนพบเจอมาทั้งในชีวิตประจำวันและการเรียนในอดีตมีคุณค่า สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ได้ (3) ความพร้อมที่จะเรียน มองว่า ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดหากเห็นว่าจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตหรือสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมของเขา (4) แนวทางการเรียนรู้ มองว่า ผู้เรียนจะสนใจเรียนหากความรู้นั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงมุ่งแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตเป็นสำคัญ (ชนกนารถ บุญวิวัฒนะกุล และคณะ, 2564)

อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษานอกระบบ จะมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบ แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ เป้าหมายในการพัฒนาคนและ

ยกระดับทางการศึกษาให้กับประชาชน ปัจจุบันมีหน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบ ครอบคลุมทั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ (กศน. เดิม) ศูนย์การเรียนรู้ของสถานประกอบการ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน หรือครอบครัว ตามมาตรา 12 แห่งกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาอาชีวศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ ของท้องถิ่น และโรงเรียนเอกชนนอกระบบ ตามกฎหมายโรงเรียนเอกชน นำเสนอตั้งภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1

การจัดการศึกษานอกระบบในประเทศไทยที่กำหนดโดยกฎหมาย

ที่มา: ผู้เขียน.

ขอบเขตของบทความฉบับนี้ นำเสนอบทเรียนการทำงานส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันบุหรืไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ เฉพาะกลุ่มบุคคลทั่วไป พลทหารประจำการ ผู้เรียนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน ผู้เรียนในเรือนจำ และผู้เรียนในทัณฑสถาน ซึ่งเข้ารับการศึกษานอกระบบในศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ตามกฎหมายว่าด้วย

การส่งเสริมการเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ ตามมาตรา 12 แห่งกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ในระหว่างปีงบประมาณ 2567-2568

บทเรียนจากการทำงานกับกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบ

การดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้ากับผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เขียนได้ใช้แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในแต่ละครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายของแต่ละประเภท เช่น ผู้เรียนทั่วไป ทหารกองประจำการ เด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นต้น และถือเป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินงานและภายหลังการดำเนินงาน

หลังจากนั้น ผู้เขียนถอดบทเรียนการดำเนินงานแต่ละครั้ง โดยใช้กระบวนการทบทวนการทำงาน (After Action Review [AAR]) เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้ส่งเสริมการเรียนรู้กับเครือข่ายสถานศึกษานอกระบบ โดยแลกเปลี่ยนด้วยข้อคำถามง่าย ๆ เช่น เกิดอะไรขึ้นบ้าง ทำไมเป็นเช่นนั้น และจะมีการปรับปรุงอย่างไร เป็นต้น ซึ่งสามารถถอดองค์ความรู้และนำเสนอเป็นบทเรียนการทำงานกับกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 รู้จักกลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากผู้เรียนการศึกษานอกระบบ มีความแตกต่างระหว่างบุคคล ภายในชั้นเรียนหนึ่ง อาจประกอบด้วยผู้เรียนที่มีอายุ ภูมิหลัง และประสบการณ์ การดำเนินชีวิตที่มีความหลากหลาย หากผู้จัดทราบพื้นฐานและประสบการณ์ของผู้เรียนในภาพรวมก่อนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมในแต่ละครั้งได้ สำหรับการดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันบุหรี่ปัฟฟ้า ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ใช้วิธีการสำรวจความรู้พื้นฐานและประสบการณ์เกี่ยวกับบุหรี่ปัฟฟ้า

อย่างง่าย ด้วยการให้ผู้เรียนติดสติ๊กเกอร์บนกระดาษที่มีข้อความ เช่น บุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัยกว่าบุหรืมวน, บุหรี่ไฟฟ้าไม่มีนิโคติน, บุหรี่ไฟฟ้าช่วยเลิกบุหรืมวน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

ตัวอย่างการสำรวจผู้เรียนอย่างง่ายก่อนเริ่มจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

ที่มา: ผู้เขียน.

บทความนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างผลสำรวจผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ซึ่งทำการสำรวจผู้เรียนการศึกษานอกระบบก่อนเริ่มจัดกิจกรรม จำนวนทั้งสิ้น 7 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้เรียนทั่วไป (2) กลุ่มพลทหารกองประจำการ (3) กลุ่มสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่งหนึ่ง (4) กลุ่มศูนย์ฝึกอบรมเด็กและ

เยาวชนหนึ่ง (5) กลุ่มศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนสอง (6) กลุ่มทัณฑสถานหญิง และ (7) กลุ่มเรือนจำ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ตัวอย่างผลการสำรวจผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบก่อนเริ่มจัดกิจกรรม

ข้อความ/กลุ่มผู้เรียน	กลุ่มผู้เรียนทั่วไป (N=30)	กลุ่มพลทหารประจำการ (N=50)	สถานพินิจฯ แห่งหนึ่ง (N=101)	กลุ่มศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน 1 (N=39)	กลุ่มศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน 2 (N=40)	กลุ่มทัณฑสถานหญิง (N=50)	กลุ่มเรือนจำ (N=112)
	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ	ร้อยละ
1. ฉันเห็นว่าบุหรีไฟฟ้าปลอดภัย	3.33	14.00	14.14	5.12	5.00	4.00	8.92
2. ฉันเห็นว่าบุหรีไฟฟ้าช่วยเลิกบุหรีมวน	10.00	12.00	12.87	43.58	20.00	10.00	5.35
3. ฉันใช้บุหรีไฟฟ้า หรือเคยใช้บุหรีไฟฟ้า	40.00	34.00	97.02	76.92	75.00	18.00	18.75

ที่มา: ผู้เขียน.

การสำรวจอย่างง่ายด้วยวิธีข้างต้น ทำให้ทราบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่ม ยังมีความเชื่อว่าบุหรีไฟฟ้าช่วยเลิกบุหรีมวนได้ บางส่วนยังเห็นว่าบุหรีไฟฟ้าปลอดภัย และทราบจำนวนผู้ใช้หรือเคยใช้บุหรีไฟฟ้า ทำให้ผู้จัดกิจกรรมสามารถนำข้อมูลไปปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเนื้อหาการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรีไฟฟ้าให้สอดคล้องกับความเชื่อและทัศนคติที่ไม่ถูกต้องของผู้เรียน เช่น บุหรีไฟฟ้าช่วยให้เลิกบุหรีมวนได้ อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจข้างต้น

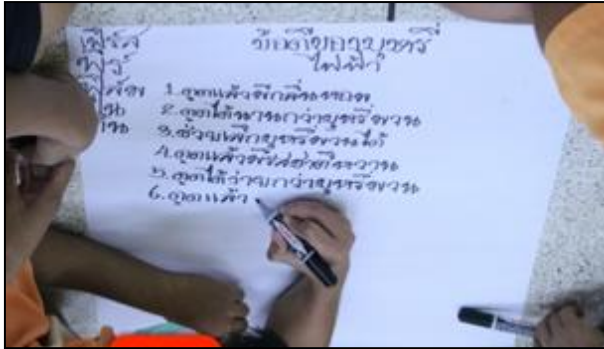
ยังสามารถนำไปวางแผนและกำหนดกลยุทธ์การดำเนินการส่งเสริมรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้ากับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ในอนาคตอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นฐาน

จากตารางที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนการศึกษานอกระบบแต่ละกลุ่ม มีความคุ้นเคยและประสบการณ์เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้ามาก่อน ทั้งในฐานะผู้ใช้งานและผู้รับสารจากกลยุทธ์ทางการตลาดของอุตสาหกรรมยาสูบ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้า จึงต้องปรับให้สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และให้นำประสบการณ์ที่ผู้เรียนมีมาก่อนมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ ตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นฐาน คือ ให้ผู้เรียนระดมความเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้รับรู้เรื่องบุหรี่ไฟฟ้ามาและเขียนลงกระดาษฟลิปชาร์ตพร้อมทั้งให้ผู้เรียนนำเสนอผลการระดมความเห็น แล้วให้ผู้เรียนวิพากษ์ประสบการณ์ของตนเอง ผ่านการตั้งคำถามจากผลงานของผู้เรียน เช่น ทำไมคนขายบุหรี่ไฟฟ้าถึงบอกคนซื้อว่าบุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัย หรือ ตั้งคำถามว่าทำไมบุหรี่ไฟฟ้าต้องทำให้เป็นรูปตุ๊กตาและมีกลิ่นหอม

ภาพที่ 3

การให้ผู้เรียนระดมความเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านอุบัติเหตุไฟฟ้า

ที่มา: ผู้เขียน.

การตั้งคำถามจากประสบการณ์ของผู้เรียน ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้เรียนได้รับมาจากกลยุทธ์ทางการตลาดของอุตสาหกรรมยาสูบ ว่าเพราะเหตุใดผู้ขายบุหรี่ไฟฟ้า จึงสื่อสารว่าบุหรี่ไฟฟ้าปลอดภัย ช่วยเลิกบุหรี่มวน หรือสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับคนรุ่นใหม่ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้ามากขึ้น นอกจากนี้ ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ควรเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านบุหรี่ไฟฟ้า โทษ พิษภัย กลยุทธ์ทางการตลาดและกฎหมายเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้า ด้วยการบรรยายให้กับผู้เรียน หรือให้ข้อมูลบุหรี่ไฟฟ้าอันเป็นข้อเท็จจริงเสริมจากข้อมูลของผู้เรียนที่ได้มาจากการระดมสมอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าในมุมมองที่ถูกต้อง

ขั้นที่ 3 สะท้อนผลการเรียนรู้

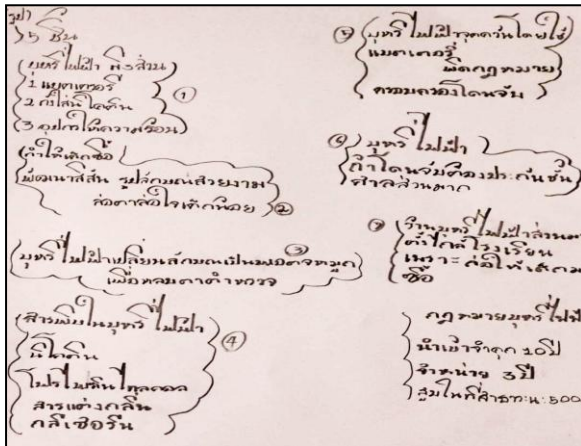
ภายหลังจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนแล้ว จำเป็นต้องประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงความรู้ พฤติกรรม และทัศนคติหรือไม่อย่างไร โดยสามารถใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่มีอยู่แล้ว เช่น แบบทดสอบหลังเรียน หรือแบบสอบถาม ก็ได้ แต่เนื่องจากผู้เรียนทางการศึกษา

นอกระบบมีความแตกต่างหลากหลาย ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ จึงประยุกต์ การประเมินผลทางเลือกโดยการให้ผู้เรียน “สะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)” ผ่านการสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับ ตลอดระยะเวลาเข้าร่วมกิจกรรมลงในกระดาษ A4 พร้อมทั้งให้มีการแลกเปลี่ยนร่วมกับกลุ่มเพื่อนว่าแต่ละคนได้รับความรู้ อะไรบ้างและจะนำไปใช้อย่างไร

จากการสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบ พบว่า ผู้เรียนส่วนมากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุหรีไฟฟ้าและมีทัศนคติ เชิงลบต่อบุหรีไฟฟ้าเพิ่มขึ้นเป็นที่น่าพอใจ สะท้อนได้จากข้อความที่ผู้เรียน สื่อสารออกมาจากการสะท้อนผลการเรียนรู้ เช่น “เพิ่งรู้ว่าบุหรีไฟฟ้ามีนิโคติน เหมือนบุหรีมวน” “บุหรีไฟฟ้าไม่ช่วยเลิกบุหรีเพราะมีนิโคตินเหมือนกัน” “ร้าน บุหรีไฟฟ้าชอบตั้งใกล้โรงเรียนเพราะล่อเด็กมาซื้อ” หรือ “บุหรีไฟฟ้าครอบครอง ก็ผิดกฎหมายเหมือนกัน” เป็นต้น ปรากฏตามภาพ

ภาพที่ 4

ตัวอย่างการสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ที่มา: ผู้เขียน.

อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบ และส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ป้ไฟฟ้าให้มีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วย ปัจจัย และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ 2 ประการ ประกอบด้วย

(1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย: ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ในฐานะหน่วยงานผู้จัดกิจกรรมรู้เท่าทันบุหรี่ป้ไฟฟ้า จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทางการศึกษานอกระบบได้ยากขึ้น หากปราศจากภาคีเครือข่ายสถานศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกลุ่มผู้เรียนทหารกองประจำการ เนื่องจากกลุ่มผู้เรียนเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากผู้เรียนกลุ่มอื่น ดังนั้นแล้ว การดำเนินกิจกรรมควรอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบในกลุ่มนั้นๆ อยู่แล้ว เช่น กลุ่มผู้เรียนในกระบวนการยุติธรรม อาจประสานความร่วมมือกับศูนย์การเรียนตามมาตรา 12 แห่งกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ หรือกลุ่มผู้เรียนทหารกองประจำการ อาจประสานความร่วมมือกับศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขต/อำเภอในพื้นที่นั้นๆ เป็นต้น

(2) รู้จักและเข้าใจแรงจูงใจในการเรียนรู้: ธรรมชาติมนุษย์ มักสนใจเรียนรู้ตามความต้องการและความพึงพอใจของตนเอง ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องรู้จักและเข้าใจแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เนื่องจากแรงจูงใจของผู้เรียนมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ป้ไฟฟ้า ซึ่งจากการทำงานร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย พบแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้เรียนในกระบวนการยุติธรรมจะมีส่วนร่วมระหว่างจัดกิจกรรมค่อนข้างมาก เพราะจะได้รับรางวัลเป็นคะแนนสำหรับการพิจารณาลดหย่อนโทษ หรือกลุ่มผู้เรียนบุคคลทั่วไปที่มีบุตร จะสนใจเนื้อหาบุหรี่ป้ไฟฟ้าเป็นพิเศษ เนื่องจากต้องนำความรู้ไปถ่ายทอดในครอบครัว เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการถอดบทเรียนการดำเนินงานส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนการศึกษานอกระบบรอบรู้ปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สามารถพัฒนาเป็น “รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ: R-E-R Model” ดังนี้

Recognize (รู้เขา) คือ การทำความเข้าใจผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน พร้อมทั้งยอมรับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนด้วยการนำไปใช้พัฒนาและปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าให้กับผู้เรียน

Experience (รู้เรา) คือ กระบวนการส่งเสริมและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ หรือผู้จัดกิจกรรมกับกลุ่มผู้เรียนทางการศึกษานอกระบบ โดยใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นฐาน

Reflect (รู้จริง) คือ กระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เพื่อพิสูจน์ว่าได้บรรลุเป้าหมายของการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าหรือไม่ พร้อมทั้งนำความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบุหรี่ไฟฟ้าไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน

เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพการนำรูปแบบของ R-E-R Model ไปใช้ได้เป็นอย่างดี เป็นรูปธรรม ผู้เขียนจึงได้พัฒนาเป็นขั้นตอนการประยุกต์ใช้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และผลลัพธ์ที่คาดหวัง ทั้งในมิติความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ขั้นตอนการประยุกต์ใช้รูปแบบ R-E-R Model สำหรับจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันบุหรีไฟฟ้า

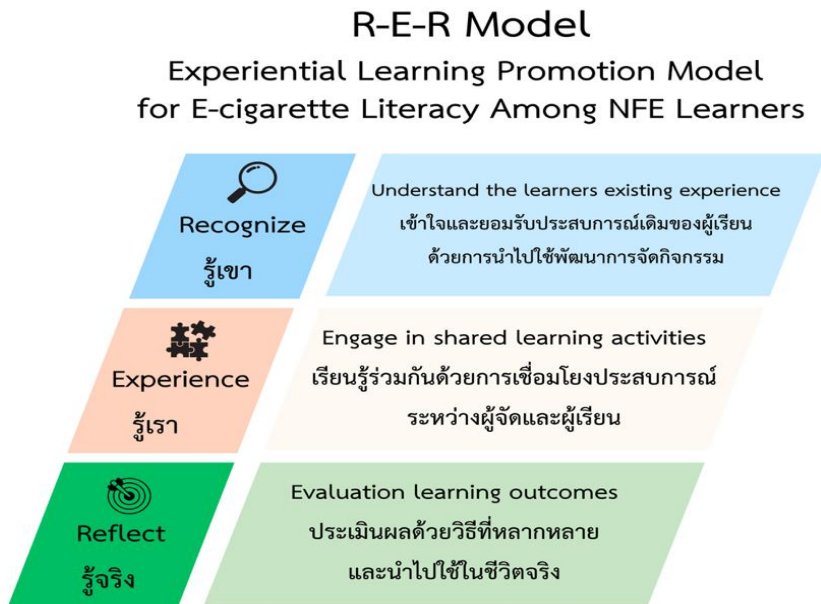
องค์ประกอบ	วัตถุประสงค์	ตัวอย่างการประยุกต์ใช้	การเปลี่ยนแปลง	ความคาดหวัง
1. Recognize (รู้เขา) ทำความเข้าใจและยอมรับประสบการณ์เดิม	สำรวจฐานข้อมูล ความเชื่อ ทศนคติเดิมของผู้เรียนที่มีต่อบุหรีไฟฟ้าก่อนเริ่มกระบวนการ	ใช้เครื่องมือประเมินง่ายเพื่อลดความตึงเครียด เช่น ดิตสติ๊กเกอร์ตอบคำถาม, เขียน Post-it (ด้วยคำถามง่าย ๆ เช่น บุหรีไฟฟ้าปลอดภัยกว่าบุหรีมวน/บุหรีไฟฟ้าช่วยเลิกบุหรีมวน)	ผู้เรียนได้ทบทวนความเชื่อเดิมของตนเอง ขณะที่ผู้จัดสามารถนำข้อมูลมาออกแบบเนื้อหาให้ตรงความเข้าใจเดิมที่คาดเคลื่อนของผู้เรียนได้	ระดับความรู้/ทัศนคติเป็นการใช้ความรู้ และประสบการณ์ เดิมของผู้เรียนสกัดหาช่องว่างทางความรู้ (Gap) เพื่อนำไปสู่สารตั้งต้นการเรียนรู้ที่ถูกต้อง
2. Experience (รู้เรา) การเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ประสบการณ์เป็นฐาน	สร้างพื้นที่ของการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน	กิจกรรมระดมความเห็น (Brainstorm) วิเคราะห์กลยุทธ์ของธุรกิจยาสูบ ผ่านการตั้งคำถามหรือสืบค้นหาความรู้ใหม่	เกิดการคิดวิเคราะห์ของความเชื่อเดิมกับข้อเท็จจริงใหม่ด้วยตัวผู้เรียนทำให้เกิดการตระหนักรู้ได้ด้วยตนเอง	ระดับกระบวนการคิด ผู้เรียนเกิดทักษะคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) และรู้เท่าทันกลยุทธ์การตลาด, ความเสี่ยงสุขภาพ
3. Reflect (รู้จริง) ประเมินผลและนำไปประยุกต์ใช้	ให้ผู้เรียนตกผลึกความรู้ ประเมินการเปลี่ยนแปลงของตนเอง และได้อาณแผนนำไปใช้	การเขียนสะท้อนผลการเรียนรู้ สร้างสิ่งที่ได้ลงในกระดาษและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกลุ่ม (Group Sharing)	ผู้เรียนได้จัดระบบความคิด/สะท้อนความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้นด้วยภาษาของตนเอง ทำให้ความรู้ใหม่ฝังลึกและเกิดภูมิคุ้มกัน	ระดับพฤติกรรมและทัศนคติ เปลี่ยนเป็นเชิงลบต่อบุหรีไฟฟ้า เกิดความตระหนักถึงอันตราย, มีแนวโน้มพฤติกรรมปฏิเสธหรือส่งต่อความรู้

ที่มา: ผู้เขียน.

จากตารางที่ 2 ขั้นตอนการประยุกต์ใช้รูปแบบ R-E-R Model สำหรับการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้านั้น สามารถสรุปรวบยอดเป็นกรอบแนวคิด “รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ: R-E-R Model” ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5

รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ (R-E-R Model)

ที่มา: ผู้เขียน.

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อการรู้เท่าทันบุหรี่ไฟฟ้าสำหรับผู้เรียนการศึกษานอกระบบ เป็นรูปแบบที่มีลักษณะ

สอดคล้องกับแนวคิดศาสตร์และศิลป์การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) กล่าวคือในแต่ละขั้นตอนมุ่งใช้ประสบการณ์ ทักษะและความเชื่อเดิมของผู้เรียนให้เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ หลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าถูกปฏิบัติเหมือนเป็นเด็กในความควบคุม เช่น บอกว่าบุหรี่ปูไฟฟ้าไม่ดี ให้เลิกสูบ แต่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่ต้องการ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมและข้อเสนอแนะต่อการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้รูปแบบข้างต้นแตกต่างไปจากวิธีการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบโรงเรียนและมีความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ และยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับบุหรี่ปูไฟฟ้าในกลุ่มเด็กและเยาวชน ของ ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล และคณะ (2566) เสนอไว้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับบุหรี่ปูไฟฟ้า ควรมีความยืดหยุ่น เคารพธรรมชาติและบริบทของผู้เรียนการศึกษานอกระบบเป็นสำคัญ และใช้วิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพจริงเป็นหลัก

สรุป

การบรรเทาสถานการณ์การแพร่ระบาดของบุหรี่ปูไฟฟ้าและลดอัตราการบริโภคบุหรี่ปูไฟฟ้าในกลุ่มเด็กและเยาวชน ทุกหน่วยงานทั้งภาคการศึกษา สาธารณสุข องค์กรปกครองท้องถิ่น ชุมชน ภาคประชาสังคม จำเป็นต้องส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปูไฟฟ้าให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งผู้ที่อยู่ในระบบ การศึกษาการศึกษานอกระบบ และกลุ่มนอกระบบการศึกษา ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างก็มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง โดยผู้เกี่ยวข้องจะละเลยการทำหน้าที่ส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปูไฟฟ้าด้วยเหตุของลักษณะเฉพาะกลุ่มมิได้ ฉะนั้น ทุกหน่วยงานควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปูไฟฟ้าให้ครบทุกกลุ่มประชากร สำหรับกลุ่มผู้เรียนการศึกษานอกระบบ สามารถนำบทเรียนไปประยุกต์ใช้ดำเนินงานส่งเสริมการรู้เท่าทันบุหรี่ปูไฟฟ้าได้ใน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นรู้จัก

กลุ่มเป้าหมาย ชั้นส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นฐาน และชั้นสะท้อนผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ในฐานะผู้จัดกิจกรรม ต้องสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคี เครือข่ายสถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกระบบ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มอยู่ในความดูแลของสถานศึกษานั้นๆ และสถานศึกษาจะเข้าใจบริบทและ ธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละกลุ่มมากที่สุด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม การรู้เท่าทันบุหรี่ปาไฟฟ้าของผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ในขณะเดียวกัน ผู้จัดยังต้อง เข้าใจแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม เพื่อนำมากระตุ้นให้ผู้เรียน สนใจและให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า พลวัตการตลาดของอุตสาหกรรม ยาสูบเคลื่อนไหวตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการใช้สื่อสำหรับนำเสนอเนื้อหาแบบ ตีกรอบใหม่ (Reframing strategy) อันมีลักษณะสร้างทัศนคติและค่านิยมของ เด็กและเยาวชนในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริงและไม่ถูกต้อง เช่น บุหรี่ปาไฟฟ้าปลอดภัย ทันสมัย หรือเป็นทางเลือก จึงเป็นความท้าทายของ หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่ต้องเฝ้าระวัง ติดตาม และพัฒนากลยุทธ์ การสื่อสารและส่งเสริมการเรียนรู้รูปแบบใหม่ๆ ให้เท่าทันกับการเคลื่อนไหวของ อุตสาหกรรมยาสูบต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการขยายผล

จากการถอดบทเรียนการทำงานร่วมกับกลุ่มผู้เรียนทางการศึกษา นอกระบบ และได้มาซึ่งรูปแบบข้างต้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบ การเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้และขยายผล ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาศักยภาพ “ครูและผู้ส่งเสริมการเรียนรู้” เพราะ นอกจากการมุ่งเน้นไปที่กลุ่มของผู้เรียนแล้ว หน่วยงานต้นสังกัด ก็ควรให้ ความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนาบุคลากรด้านหน้า เช่น คุณครู หรือผู้ส่งเสริม การเรียนรู้ เนื่องจากอาจมีบุคลากรบางส่วนที่ยังมีองค์ความรู้ที่ถูกต้อง

ไม่เพียงพอหรือเป็นผู้บริโภคบุหรีไฟฟ้าเสียเอง ทั้งนี้ จึงควรมีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งในมิติภัยอันตรายจากบุหรีไฟฟ้าที่มีผลต่อพัฒนาการทางสมอง ผลกระทบทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญที่สุด คือ “การรู้เท่าทันกลยุทธ์การตลาดสมัยใหม่” ของอุตสาหกรรมยาสูบ โดยควบคู่ไปกับการฝึกทักษะและเทคนิคการสื่อสารเชิงบวก เพื่อให้บุคลากรสามารถทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ที่จะถ่ายทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การสร้างภูมิคุ้มกันขยายผลสู่ “สถาบันครอบครัวและชุมชน”

เพราะครอบครัวนับเป็นกำแพงด่านแรกในการปกป้องเยาวชนจากบุหรีไฟฟ้า แต่ปัญหาในปัจจุบันพบว่า พ่อแม่ หรือผู้ปกครองจำนวนมาก ไม่สามารถเท่าทันกลยุทธ์ทางการตลาดของอุตสาหกรรมยาสูบได้ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ในรูปแบบทรงของเล่น การทำการตลาดบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ทำให้ครอบครัวไม่สามารถจะเฝ้าระวังหรือให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่บุตรหลานได้ ซึ่งอาจส่งผลให้เยาวชนเปลี่ยนจากผู้เสพ กลายเป็นผู้จำหน่ายทางออนไลน์ในที่สุด เป็นต้น ดังนั้น การนำรูปแบบ R-E-R Model ไปประยุกต์ใช้ ควรพิจารณาออกแบบกิจกรรมเสริมที่ขยายกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมไปถึงกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนด้วยเพื่อเป็นการสร้างเกราะป้องกันที่เข้มแข็งตั้งแต่รากฐานชีวิต ซึ่งจะทำให้ระบบนิเวศการเรียนรู้รอบตัวผู้เรียน (Learning ecosystem) ปลอดภัยจากภัยคุกคามของบุหรีไฟฟ้าอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้ เกิดขึ้นได้เพราะความร่วมมือและได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบ ทั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามกฎหมาย ส่งเสริมการเรียนรู้ และศูนย์การเรียน ตามมาตรา 12 แห่งกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ รวมถึงผู้เรียนการศึกษานอกระบบกลุ่มต่างๆ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณบทเรียนที่ได้ร่วมเรียนรู้จากผู้เรียนทุกกลุ่มและภาคีเครือข่าย

การศึกษานอกระบบ จนสามารถถอดเป็นบทเรียนผ่านกระบวนการและนำเสนอในพื้นที่ทางวิชาการแห่งนี้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมและสาธารณะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2567). รายงานของคณะกรรมการศึกษาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของบุหรีไฟฟ้าของประเทศไทย. กระทรวงสาธารณสุข.
- ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล, สถิตดาพร คำสวด และ จินตนา ปรีสุพันธ์. (2564). สภาพการจัดการศึกษาผู้สูงอายุในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล, เมธชนนท์ ประจวบลาภ, เจษฎากร อังกุลพัฒนาสุข และ ฐาณิษา สุขเกษม. (2566). การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับบุหรีของเด็กและเยาวชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, 12(2), 1-11. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NBU/article/view/269107>
- ธันว์ธิดา วงศ์ประสงค์. (25 กันยายน 2566). *หนึ่งในทางออกของประเทศไทย คือ ต้องใส่ใจเด็กนอกระบบการศึกษาอย่างจริงจัง*. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. <https://www.eef.or.th/article-250923/>
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (19 สิงหาคม 2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74ก. หน้า 1-23. <https://www.moe.go.th/พรบ-การศึกษาแห่งชาติ-พ-ศ-2542/>
- พลอยชนก แสสนอาทิตย์ และ ธนภัทร แสงนภาภาศ. (2567). รายงานพฤติกรรมการใช้บุหรีไฟฟ้าของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานคร มิติด้านการสื่อสารและกลยุทธ์ทางการตลาด [เอกสารไม่ตีพิมพ์]. สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย.

เมธชนนท์ ประจวบลาภ, ชนกนารถ บุญวัฒน์กุล, เจษฎากร อังกุลพัฒนาสุข, และ ฐาณิษา สุขเกษม. (2566). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาสูบของเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาและการศึกษานอกระบบ (พิมพ์ครั้งที่ 1). สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย.

ศูนย์วิจัยและพัฒนาเด็กและเยาวชน. (2564). มโนทัศน์ (Concept) ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร. <http://www.cydcenter.com/มโนทัศน์-concept-ของการศึกษานอกระบบ/>

สถาบันยุวทัศน์แห่งประเทศไทย. (2567). *เตือนภัย Toy Pod ไม่ใช่ Art Toy !!* [รูปภาพประกอบ][Status update]. Facebook.

<https://www.facebook.com/share/p/1HEXhXW6Yp/>

สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี. (2568). บุหรี่ไฟฟ้าอันตรายต่อสุขภาพเด็ก. <https://www.childrenhospital.go.th/31440/บริการสำหรับประชาชน/บุหรี่ไฟฟ้าอันตรายต่อสุขภาพเด็ก/>